

A. Mingana, The work of *Dionysius Barsa-
libi* against the Armenians (գրախօսած
* Պ. Է.) 730:

Проф. В. В. Бунак, Crania Armenica
(գրախօսած * Պ. Է.) 733:

Վահէ-Վահեան, Արեւ-Անճրեւ, քերթուած-
ներ (1930—1932) (գրախօսած Հ. Ն. Ա.)
735:

Տ. Կարապետ Բահանայ Տ. Գրիգորեանի,
Վկայարանութիւն Յովհաննու Պարտի-
զակցոյ եւ Պատմութիւն Հիմնարկութեան
Պարտիզակի եւ շինութեան եկեղեցոյ եւ
վարժարանի (գրախօսած Հ. Ն. Ա.) 736:

A. Mingana, The work of *Dionysius Barsa-
libi* against the Armenians (besprochen von
* P. E.) 730.

Проф. В. В. Бунак, Crania Armenica
(besprochen von * P. E.) 733:

Wahé-Wahjan, Sonne und Regen, Gedichte
(1930—1932) (besprochen von P. A. Kh.)
735.

Karapet Ter-Grigorian, Martyrium des Jo-
hann aus Partizak und Geschichte der
Gründung sowie der Errichtung der
Kirche und Schule von Partizak (be-
sprochen von P. N. A.) 736.

ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԹԻԻ 11, 12 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԽԷ. ՏԱՐԻ 1933

ԵՂԻՉԷ ԳԵՐԳԵՊԵՏ ԵՒ ԻՐԻՔ ՊԵՏՏՐՈՒԹԻՒՆՆ ԸՆԹՈՑ ՊԵՏՏՐՈՂՄԻՆ ՔՆՆԵԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻՒՆ (Շարունակութիւն:)

36. ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
1. Եղիշէի բովանդակ մատենը նուե-
րուած է կրօնական պատերազմի: Արքայից
արքայն կը հալածէ քրիստոնէութիւնը պարս-
կական սահմաններու մէջ. կը հարկադրէ
քրիստոնեայ հպատակները դառնալ «ի մի
օրէնս մոզութեան»:

Այս հալածանքները զարգացած են աստի-
ճանարար. սկիզբ առած են արքայից արքայի
թագաւորութեան չորրորդ տարւոյն ընդյա-
տակեայ հնարքներով եւ պոռթկացած են
ժ. տարւոյն նախ յայտնի առ հասարակ քրիս-
տոնէութեան եւ ապա մասնաւորապէս Հայոց
դէմ. «Թէպէտ ընդ ամենայն ազգս առնէր
դայս, մասնաւոր ընդ Հայոց աշխարհին
մարտնչէր» (15):

Որպէս զի պայծառ ըլլայ դէպքերու պատ-
մական ըմբռնումը, պիտի զանազանեմ՝
ա. Հալածանք ընդհանրապէս քրիստո-
նէութեան դէմ:
բ. Հալածանք մասնաւորապէս Հայոց
դէմ:

Այս կրկին բաժանումները նկատի ունե-
ցած է Եղիշէ, երբ դէպքերը ուղած է պատմել
Երկու ուրոյն գլուխներու մէջ, «Ժամանակը»
եւ «Իրացն պատահումն յիշխանէն Արեւելից»
խորագիրներու տակ:

2. Ինչպէս նկատած էինք վերագոյն
(§ 17), այս երկու յեղանակները պոժմեան
խմբագրութեան մէջ նոր դասաւորութեան
ենթարկուած են, այնպէս որ սկզբնագրին
Ա. յեղանակին մէկ մասը կցուած է երկրոր-

դին, իսկ առաջին մասը կազմած է առանձին
յեղանակ (էջ 7—18):

Սկզբնագիր Ա. Յեղանակին ծրագիրն էր
«պատմել զանցս իրացն», որոնք «աստուածա-
մարտ» Արեւելից իշխանէն «ընդ սուրբ Եկե-
ղեցիան», «որք էին ի մէջ Պարսկաց աշխար-
հին» (12), «անցին» (14), այս ինքն նկարել
արքայից արքայի հանդէպ քրիստոնէութեան
երեւան բերած անհանդուրժոց քաղաքակա-
նութեան պատկերը, այն ամէն հալածանք-
ները, որոնց նշաւակ եղան Պարսկաստանի
քրիստոնեայ եկեղեցիները: Այս ներածական
բաժնէն պիտի անցնէր հեղինակը «իրացն
եւ ընդին» (14), այն է հակաքրիստոնէական քա-
ղաքականութեան շարաշար հետեւութիւննե-
րուն, որոնց ակնառտես եւ ականջալուր եղած
է ինքը:

3. Խմբագիրը, որ ուղած է «Հայոց պա-
տերազմի» պատմութիւնը Վարդանանց պա-
տերազմի պատմութեան վերածել, հարկ առ-
ած է Ա. յեղանակին բովանդակութիւնն ալ
պատշաճեցնել իր ծրագրին. այսպէս ընդհան-
րապէս քրիստոնէութեան եւ յատկապէս նո-
րագարձ պարսիկներու դէմ յարուցուած հա-
լածանքը մասնաւորապէս եւ մերձեցուցած է
Հայոց: Առ այս հարկի մէջ գտնուած է դէպ-
քերը, զորոնք Եղիշէ Հոռմէական պատերազմի
ընթացքին տեղի ունեցած ներկայացուցած է,
տեղափոխութեամբ, նաեւ կրկնութեամբ
պատմել իբրեւ «Քուշանաց» պատերազմի ըն-
թացքին եւ վերջաւորութեան պատահած:
Հալածանաց այս երկրորդ շրջանը պիտի տաչ
խմբագրչին հնարաւորութիւն, դէպքերը Վար-
դանանց պատերազմի հետ կապակցութեան
մէջ գնելու: Ղազար, որ անձանօթ էր հոռմ-
մէական պատերազմի մը, կը յիշէր Քուշա-
նաց դէմ երկու արշաւանք, մղուած 450էն
յատաջ եւ ետքը (§ 25): Եղիշէի ամփոփ տե-

